

Nostalgie

Er is veel veranderd in de stationsbuurt van Breda waar ik ben opgegroeid. Toen ik mijn laatste arbeidzame dagen mocht slijten in een nieuw kantoor boven de rails van de Nederlandse Spoorwegen was dat een mooie gelegenheid er nog eens rond te lopen om mij voor te stellen hoe het ook al weer was, zo'n kleine zeventig jaar geleden.

Ik nodig je uit mee te lopen en je voorstellingsvermogen op scherp te zetten.

Laten we vertrekken bij de ingang van het gebouw aan de noordzijde van het NS-station. We lopen dan onder de sporen door naar de zuidzijde. Het is voor mij nog steeds wennen want de huidige zuidzijde was toen simpel de "voorkant" en erachter lagen de sporen. De Belcrum, de enige wijk ten noorden van de spoorlijn, lag dus gewoon aan de achterkant. Nu wordt dat de noordzijde genoemd.

Ik ken drie verschillende stationsgebouwen van Breda.

±1955 (foto stationsweb.nl)

± 1980 (foto stationsweb.nl)

2016 (foto Omroep Brabant)

Voor ons ligt nu de Willemstraat die ons naar het stadspark het Valkenberg voert. Nu is dat een mooie wandelstraat, ik zou bijna boulevard zeggen, *Boulevard Guillaume* dus.

Decennia geleden was er een brede groenstrook met bloemperken over de as van de straat en stonden er twee rijen bomen met grote kruinen waarvan de takken bijna de huizen bereikten. Aan beide zijden van deze weelderige florastrook was een éénrichtingswegdek aangelegd voor het verkeer van en naar het station. Er kwamen later ook parkeerstroken aan beide kanten van iedere rijstrook. De huizen zijn er, godzijdank, zo goed als allemaal bewaard gebleven. Vooraan rechts op de

Tearoom 't Valken (foto: Stadsarchief Breda)

hoek was toen tearoom 't Valken. Het was een chique zaak waar zakenlieden elkaar bij een lunch ontmoetten of de high society voor hun "afternoon-tea". De zoon van de uitbater, ik meen dat hij Paul heette, was van mijn leeftijd en was een van mijn vrienden. Ze woonden boven de zaak en zij hadden als een van de weinigen toen een televisie. Op woensdag- en zaterdagmiddag mochten wij dan ook komen kijken naar Pipo de Clown enzo.

Op de andere hoek, waar nu Postnl zit, stond het *Oranje hotel* van de familie Hurks. Een groot pand met veel kamers. Op de begane grond aan beide zijden was het grote restaurant. Iets verderop het Stationsplein was nog een hotel van de familie Hurks. Dat was hotel *Cosmopolite*. Papa Hurks had twee zonen en hij had de zaken netjes verdeeld over zijn zonen. Tussen de twee hotels zat nog een sigarenwinkeltje.

Rechts het Oranjehotel aan de stationszijde. Het witte hotel links was Cosmopolite (foto: Stadsarchief Breda)

Verderop, op de hoek met de Meerten Verhofstraat was het kantongerecht. Het mooie gebouw staat er nog maar het heeft een andere bestemming gekregen.

We lopen nu door de Willemstraat richting park. Bekijk de schitterende woningen die nog steeds een zekere status uitstralen, alsof de geest van de vroegere bewoners er nog te bespeuren is.

Op het einde van de straat zie je recht vooruit het Nassamonument staan aan de ingang van het park Valkenberg. Dit door Pierre Cuypers ontworpen monument is medio 1905 door de toenmalige koningin Wilhelmina onthuld. Dat was ter gelegenheid van 500 jaar het huis Nassau in Breda. In 1405 huwde Engelbrecht (of Engelbert) van Nassau-Dillenburg met de schatrijke “Barones van Breda”, Johanna van Polanen. Zo kreeg de Nassau dynastie de Baronie Breda in handen. In de volledige titulatuur van koning Willem-Alexander staat dan ook dat hij Baron van Breda is. Let ook op de gestileerde letter W in de relingen van de brug.

Vroegere Kantongerecht (foto Stadsarchief Breda)

Maar hier gaan we rechtsaf, de Academiesingel op. Het eerste huis dat we na de parking tegenkomen was vroeger van dokter Corbey. Hij was orthopedisch chirurg in het Ignatius ziekenhuis. Een boom van een kerel met van die worstvingers waar je als kind niet in terecht wilde komen. Toch is het hem bij mij drie keer gelukt en ook nog binnen één jaar. Ik was een jaar of acht en tijdens het voetballen op het schoolplein was een tegenstander iets te fanatiek en meende mij te moeten vloeren. Anderhalf uur later zat mijn vader met mij en mijn gebroken rechterpols in de galmende gang van het ziekenhuis. Onvermijdelijk kwam die reus in zijn witte jas en die vingertjes op mij af. Hij betastte heel zachtjes mijn gekwetste ledemaat en zei toen beslist dat hij ging opereren. Toen ik uit de narcose ontwaakte was mijn arm kilo's zwaarder en kreeg ik een mitella om het gevaarte beter te kunnen torsen. Ik had nu wel een excuus voor het slechte punt voor schrijven en gelukkig gebruikte de onderwijzer dat ook als argument naar mijn ouders. Na zes weken mocht het gips eraf en was ik weer het mannetje.

Enkele maanden later vond ik het nodig om gekke fratsen op mijn fiets uit te halen. Indruk maken op het kleine grut dat daar naar mij stond te kijken. Bij een van die capriolen lazerde ik van mijn fiets en opnieuw zat mijn vader met mij en mijn nu gebroken rechter ellenboog in het ziekenhuis in die zelfde galmende gang te wachten op die grote kerel van de Academiesingel. Hij vroeg alleen maar wat er was gebeurd en zei toen dat een fiets om te fietsen was en niet voor circuskunstjes. Na weer zes weken in het gips was dat leed ook weer geleden. Na weer enkele maanden vond iemand het nodig zijn been uit te steken toen ik met een bal voorbij rende. Zuchtend reed mijn vader weer met mij naar die echo-gang in het ziekenhuis. Weer was mijn rechterpols in tweeën. Ik hoor nog die doffe stappen van die kolos in de gang weergalmen terwijl hij met een zware stem bijna brulde: “Wildebras! Wildebras!”. Met een klein piepstemmetje reageerde ik: “Deze keer kon ik er niks aan doen hoor....!”

Hoe fors deze man ook was, zo fijngevoelig was hij met die dikke vingers in het uitoefenen van zijn vak. Zijn zoon is later ook arts geworden en heeft als cardioloog in het Ignatius Ziekenhuis een grote rol gespeeld.

Mijn klasonderwijzer begon warempel te denken dat ik het expres deed om niet netjes te hoeven schrijven.

Naast het vroegere huis van Corbey staat met de nu blauwe kozijnen het pandje waar toen kantoorboekhandel en drukkerij Tiggelman was gevestigd. Een wat rommelig winkeltje waar je nauwelijks kon lopen maar ze hadden van alles. De drukmachines stonden helemaal achteraan in de zaak. Later zijn ze verhuisd naar een groter gebouw langs de Kapittelweg waar ook de Hero toen aan de overkant was.

We draaien nu rechtsaf de Emmastraat in. Dat was toentertijd ook een straat met een dubbele rij grote bomen in het midden, zoals in de Willemstraat. Emma kon immers niet onderdoen voor Willem hé. Het zal nog lang duren voor de huidige boompjes die afmetingen van hun voorgangers zullen hebben bereikt. Meteen op hoek, waar nu het Emma kantorengedouw staat, was een groot ingenieursbureau gevestigd. Ik meen dat de naam Van der Pas was. Daar hadden ze suikerzakjes met telkens andere opdruk die ze voor ons bewaarden. Jammer genoeg is in deze straat een groot deel van de oude woningen vervangen door nieuwbouw. De Spoorwaai in het midden links was er toen niet. Verderop vertel ik wel waarom dat was.

Op het einde van de Emmastraat staan we voor het Apollohotel. Dat imposante gebouw was vroeger het hoofdkantoor van Breda. Het is van buiten niet zoveel veranderd. De trapjes naar de ingang zijn er nog, maar de gevel rond de entree is nieuw. Indertijd gaven zware eiken deuren met grote koperen handgrepen toegang tot een grote en hoge hal waar aan de achterzijde een batterij aan loketten was gebouwd. Ieder loket had een glazen wand aan de voorkant met een ronde opening op ongeveer 1.30 hoogte waar dan weer met wat boutjes een rond ruitje voor was aangebracht waardoor de persoon achter het loket je kon verstaan. Onder aan het glas was een rechthoekige uitsparing waarlangs de transacties konden plaatsvinden. Ik was er ook een frequente klant, omdat ik op mijn zevende begonnen ben met het verzamelen van postzegels. Als er nieuwe postzegels uitkwamen ging ik die snel halen, als ik daarvoor van mijn moeder een paar dubbeltjes had weten af te troggelen. Later, maar toen had ik al een krantenwijkje, ging ik er heen met een envelop voor de z.g. eerste dag van uitgifte. Dat was een speciale envelop waar ik dan mij eigen adresgegevens op vermeldde. Op de dag van uitgifte kocht ik de zegel(s), plakte die netjes op de envelop en gaf hem af aan het loket. Een paar dagen later viel die dan voorzien van een speciale stempel in onze brievenbus. Ik heb een hele reeks van die omslagen met mijn gegevens erop in mijn verzameling zitten. Later hoefde dat niet meer omdat de vakhandel die enveloppen blanco met postzegel en stempel ging aanbieden. Nu krijg ik de nieuwe uitgaven elk kwartaal van PostNL toegezonden. Zo is er toch een stukje romantiek van de filatelie verdwenen.

De post had aan de achterkant een eigen opgang naar het eerste perron om de postzakken in de treinen te zetten ('t was meer gooien) die ze dan naar verschillende bestemmingen brachten. Ook de postzakken voor Breda die van elders kwamen werden hier van de treinen gehaald en binnen verdeeld om te worden bezorgd. In het begin werden die zakken op lage karren door mensen vooruit gesleurd. Later sloeg de vooruitgang toe en werden er elektrische wagentjes gebruikt.

We lopen nu de Spoorstraat in en zien links nog een aantal oorspronkelijke huizen van deze straat staan. Zo zag de hele straat eruit. In de jaren 1970-80 raakte de straat in verval en besloot de gemeente de boel te saneren. Het waren hoge huizen met veelal twee voordeuren naast elkaar. De ene was voor de gelijkvloerse woning en de andere voor de woning(en) erboven. Soms had de bovenwoning een dubbele verdieping maar er waren er ook waar de bovenste verdieping nog een aparte woning was. De bovenwoningen hadden hetzelfde nummer als de gelijkvloerse maar had de letter A als toevoeging. Je ziet dat bij de eerste huizen nog goed.

De Spoorstraat vanaf het station gezien rond 1975. Toen waren er al duidelijk sporen van verval te zien. De linkse huizen staan er nog. (Foto: Huijgens-van Kollenburg, stadsarchief Breda)

Op nummer 4 woonde de familie Heykoop. Vader was een accountant en had twee zonen waar ik bevriend mee was en die bij mij op school zaten. Een eindje verder, ik schat rond nummer 12 was een poort naar de fietsenstalling van de familie van Turnhout die iets verderop ook een groente- en fruitwinkeltje hadden.

De Spoorstraat loopt parallel aan de Academiesingel maar gaandeweg komen die dichters naar elkaar. Dat zullen we straks wel zien als we de Spoorstraat uit komen. (zie ook kaartje verderop)

Een deel van de ruimte tussen de huizen van de Spoorstraat, Emmastraat en Academiesingel waren tuinen. Maar ongeveer halverwege waren er enkele bedrijven gevestigd die er loodsen hadden voor de opslag van hun goederen. Die loodsen stonden tussen de tuinen in het bredere deel. Dankzij die ruimte tussen de huizen konden later de Spoorwaai en het Omegaplein er gebouwd worden.

Het eerste bedrijf vanaf het station was een transportbedrijf, ik meen Gebr. Van den Berg, die zat waar nu ongeveer de nieuwe appartementjes beginnen (nr 16). Zij hadden twee uitgangen en het kantoor was boven de uitgang aan de Academiesingel. Boven de toegang bij ons in de straat (het nummer met een A dus) woonde de conciërge van het bedrijf.

Daar hadden wij als straatratten een heilig ontzag voor, want hij kon ineens achter je staan zonder je dat had gemerkt. Eenmaal in zijn klauwen was er geen ontsnappen meer mogelijk totdat je voor je vader stond die het van hem overnam na vernomen te hebben welke vermetele daad je nu weer had uitgehaald. Het straffen werd, gelukkig, aan mijn vader overgelaten.

Naast van den Berg was de Bredase Fijnhouthandel KBI gevestigd. Die had eerst een lang stalen spijlenhekwerk en dito grote poort. Later zijn er aan twee kanten hoge loodsen gemetseld en bleef alleen de poort over. Ook dit bedrijf had het kantoor aan de Academiesingel en was het in de Spoorstraat de doorgang voor goederenvervoer. De eigenaar woonde boven de ingang aan de Academiesingel.

Als kinderen kwamen we nog wel eens bij de houthandel over de vloer voor het halen van afvalhout om de kachel thuis aan te steken. Dat lag in een grote bak en mochten we gratis één zak meenemen en dat maar één keer per week. Dat losten we als vrienden op door dagen na elkaar om de beurt te gaan halen. Of ze het in de gaten hadden weet ik niet, maar we zijn er nooit over aangesproken.

Stafkaart Breda ± 1955 (Topotijdreis.nl)

- Station
- Spoorstraat
- Willemstraat
- Emmastraat
- Academiesingel
- KMA

Naast de houthandel zat de Bredase Bouwmaterialen Handel die een heel assortiment aan bouwmaterialen in opslag had. De grote loodsen waren vaak tot aan het dak gevuld met zakken cement en pallets met gevelstenen, dakpannen, bestratingsmateriaal en rioolbuizen. Ze hadden een paar grote geelgekleurde vrachtwagens met een platte open laadbodem. Je ziet zulke wagens nog wel rijden maar nu hebben ze er een kraan om te laden en lossen op staan. Toen hadden ze die niet en liepen er mannen telkens met een zak cement van 50 kg op hun schouder naar of van wagens. Ze hadden dan een juten zak als een “hoody” over hun hoofd om hun huid wat te beschermen.

Het laatste bedrijf in dit rijtje was een groothandel in dranken op nummer 26 en dat was naast ons huis. Boven de toegangspoort op 26a woonde een gezin met een geestelijk gehandicapte dochter waar wij als kinderen geen contact mee hadden.

Zij hadden een grote loods waarvan de zijmuur onze tuin afbakende. De achterkant van onze tuin was ook een hoge muur van een loods maar die was van een steenkolengroothandel die wat verderop een toegangspoort had en de loods tussen de huizen door bereikbaar maakte. Later was daar Autohandel Gijsen gevestigd. Die verkocht er tweedehandsauto's.

Tussen 1970 en 1985 zijn die bedrijven van lieverlee vertrokken naar de nieuwe industrieterreinen.

Als manneke van vier jaar kwam ik met mijn ouders vanuit Tilburg in Breda wonen. Mijn vader had daar een baan gevonden en vertrok met vrouw en drie kinderen uit zijn geboortestad. We hadden eerst een benedenwoning ongeveer halverwege de straat, ik denk rond nummer 40.

Het was niet zo groot en wij kinderen lagen op één kamertje. Dat was best wel eens lastig omdat de jongste, nog geen jaar oud, regelmatig zijn goed werkende alarminstallatie openzette waarop bezorgde ouders kwamen kijken. De woning stond vlak bij de bakkerij van Wagemakers, een reus van een vent maar met een gouden hart. Wat kon het er lekker ruiken 's-morgens.

Toen ik daar weer stond voor die poort ongeveer op nu nummer 95, zag ik weer die grote etalage met erachter de grote lange vitrine, de taarten en gebakjes voor het raam en de bakker zelf met zijn hoge bakkersmuts en witte schort zijn creaties aanschouwend.

Ik herinnerde mij toen ook een kleine anekdote. Ik was een jaar of 16-17 en begon net interesse in het vrouwelijk schoon te krijgen. Een van de winkelmeisjes bij de bakker vond ik wel leuk. Ze was wel een paar jaartjes ouder maar dat deerde mij toen niet. Mijn moeder had een puppy gekocht. Een wit dwergpoedeltje dat regelmatig effe naar buiten moest. Dat moesten wij voor onze rekening nemen. Toen mijn moeder eens vroeg om een brood te gaan halen nam ik dat beestje maar gelijk effe mee. Kwestie van efficiënt met je tijd omgaan. Toen ik met dat kleine ding in de winkel kwam, dat mocht toen nog, werd de deerne van mijn dromen erg enthousiast en ze pakte hem op en begon hem uitgebreid tegen haar boezem te knuffelen. Ze keek ineens naar mij en vroeg: "Wat denk je nu Michel?" Ik zei recht voor zijn raap: "Dat ik dat hondje zou willen zijn!" Ze kreeg een kleurtje toen de andere vrouwen schaterden van het lachen.

We hebben een klein jaartje in die woning doorgebracht en toen verhuisden we naar de eerder genoemde woning op nummer 28. Daar hadden we meer slaapkamers en was de huiskamer ook groter.

Gaandeweg leerden wij, al zwerfend door de buurt, de vriendjes kennen die we ook op school tegen kwamen. Die school lag op loopafstand en alleen de eerste dagen dat wij in Breda woonden ging mijn oma, die hielp met de verhuizing, me wegbrengen maar na een paar dagen kende ik volgens haar de weg wel en was ik op mezelf aangewezen.

Aan de overkant van de straat was vanaf de woning naast het postkantoor tot het einde van de straat een open terrein. Dat was afgezet met een hekwerk van metalen profielijzers. De grond was bedekt met een dikke laag zwarte sintels uit de kolenmijnen. Ter hoogte van de bouwmaterialenhandel stonden twee grote loodsen op dat terrein. Nu is er een parking en enkele bedrijfsgebouwen.

Verder lagen er tussen die loodsen en de spoorlijnen nog een aantal rangeerlijntjes. Tegenover de houthandel was er een poort in de afzetting. Hierdoor reden de vrachtwagens om goederen te brengen die in de loodsen werden opgeslagen of afgehaald.

*Spoorstraat 28 en 28a in Breda in 1979. Het huis waar ik ben opgegroeid. Een paar jaar na het maken van deze foto is het gesloopt voor de stadvernieuwing "Station West".
(Foto: G. Ruijgers, Stadsarchief Breda)*

Dat terrein oefende een onweerstaanbare aantrekkingskracht op ons uit, omdat je er heerlijk kon voetballen en dan waren de grote poorten van de loodsen de goals. Met een krijtje trokken we een dikke streep dat de doellat moest voorstellen. Dat moesten we regelmatig opnieuw doen, omdat de regen de oude streep had weggespoeld. Die krijtstreep had nog een ander voordeel. Als de bal er tegenaan kwam wisten we door het dwarrelende krijt dat het doelpunt niet telde.

Tussen het metalen hek en de bestrating lag een brede strook grond en daar waren dichte bosjes met struiken aangeplant die net zo hoog waren als het hekwerk erachter. Dat waren dus mooie schuilplaatsen voor ons als we effe uit het zicht van een boze buur moesten blijven. Al snel hadden we uitgedokterd wie een van de slachtoffers van onze guitenstreken zou worden.

Verderop in de straat, ergens tussen de nummers 60 en 70 denk ik, woonde en werkte een fotograaf. Hij maakte trouwfoto's, portretfoto's, pasfoto's e.d.

Een paar van zijn "kunstwerken" waren opgehangen in een klein houten kastje dat aan de deur hing. Zo konden potentiële klanten bekijken of hij geschikt zou zijn voor hun plannen.

Het was een klein mannetje met kromme beentjes. Maar wat ons het meest opviel waren zijn ogen waarmee hij bij wijze van spreken met zijn linkeroog in zijn rechterbroekzak kon kijken, zo erg loenste hij. Het ergste voor ons was dat die man niks kon hebben en om de haverklap naar buiten kwam gestormd om ons weg te jagen. Dat vroeg gewoon om reacties onzerzijds.

We hadden ontdekt hoe we een soort tolletje konden maken met een knoop met vier gaten erin en een stuk dun touw. Dat touw moest je door de vier gaatjes van de knoop doen en de uiteinden aan elkaar knopen. Zo zaten er aan beide zijden van de knoop een lus waar je een vinger in kon steken.

Door de lus in je linkerhand stil om je wijsvinger te houden en met de andere hand, waar de lus ook over je vinger zat, snel draaiende bewegingen te maken rolde je het touw op. Door nu met beide vingers aan de lussen te trekken begon de knoop te draaien waardoor het touw afrolde. Hij draaide door en rolde dan het touw de andere kant uit weer op. Door dan het touw even te laten vieren rolde het touw als bij een jojo weer af en zo draaide de knoop dan de ene kant en daarna de andere kant op. Wij hadden aan die knoop een lange naald vastgeplakt nadat we hadden ontdekt dat zoiets een ratelend geluid gaf als je die meedraaiende naald ergens tegenaan liet komen. Vooral op glas gaf dat een indrukwekkend geluid.

Op een bepaald moment besloten we dat ons manneke van de foto's moest kennis maken met onze uitvinding. We verborgen ons in de bosjes aan de overkant en door loting werd een volgorde afgesproken wie er die draaiende naald tegen het raam van de fotograaf zou laten ratelen. Afspraak was: een paar keer laten ratelen en als je hem aan hoorde komen, dan snel naar de overkant de bosjes in. Dat kon ook gemakkelijk want ons slachtoffer moest door een lange gang naar de deur lopen. Na een paar keren met succes ons slachtoffer woest om zich heen hebben zien kijken, was het mijn beurt. Voorzichtig stak ik over en rolde rustig het touw op. Ervoor zorgend dat mijn hoofd laag genoeg bleef, liet ik de knoop draaien en draaien en draaien. Rrrrrt Rrrrrrt Rrrrrt ratelde het op de ruit. Ik ging maar door want ik hoorde dat mannetje nog niet aankomen.

Opeens voelde ik een grote hand in mijn nek en een voor mij erg bekende stem die riep: "Zo, komde jij mar efkes mee!!" Dat was mijn vader, die mij op heterdaad betrapte. Ik was zo geconcentreerd bezig geweest dat ik ook mijn vrienden niet had horen roepen.

Die kiekjesmaker was langs het gangpad dat achter de huizen liep naar mijn ouders gegaan, want hij had ons, ondanks zijn schele ogen, wel zien zitten in de bosjes. Die avond kon ik nauwelijks zitten zoveel pijn mijn billen deden.

Een week later zag ik mijn kans schoon om wraak te nemen. Zoals ik al eerder heb verteld waren de huizen in onze straat hoog en diep. Door de verdeling in een benedenwoning en een bovenwoning zaten de voordeuren naast elkaar en iedere deur was voorzien van een grote ronde knop. Op veel plaatsen zaten die per twee deuren ongeveer vijftwintig centimeter uit elkaar. De meeste knoppen waren van koper die elke week grondig met koperpoets werden bewerkt tot je ogen er pijn van deden als de zon erin scheen. Ook werden zo de koperen brievenbus en dito knop van de deurbel gepoetst. Aan die knop zat een metalen staafje die door een gat in de deursponning naar binnen ging. De bel hing aan het einde van de lange gang hoog aan de muur. Een lang stuk ijzerdraad hing in een paar oogjes vanaf de bel naar dat staafje aan de belknop. Door aan die knop te trekken begon de bel te rammelen die verend was opgehangen zodat hij een tijdje rinkelde zonder dat je buiten moest trekken. Het was slim bedacht maar erg onderhoudsgevoelig.

Toen had iedere woning een vuilnisbak. Dat was een beetje taps toelopende verzinkte ton met een scharnierende deksel en een hengsel om het te dragen. Tot zo'n elf jaar geleden heeft zo'n bak in onze tuin nog dienst gedaan als bloemenbak.

Wekelijks werden die bakken geleeagd door de gemeentelijke reinigingsdienst. Onderweg uit school zag ik de bak van onze DoKa-liefhebber nog buiten staan. Hij had namelijk met zwarte verf zijn huisnummer erop gezet. Zachtjes pakte ik die bak op en hing hem voorzichtig over de deurknop van de fotograaf en die van zijn bovenburen. Vervolgens trok ik met een paar flinke rukken aan de beide belknoppen en maakte dat ik weg kwam.

Vanuit de bosjes aan de overkant zag ik hoe aan beide kanten verwoede pogingen werden ondernomen om de deuren open te krijgen. Na een tijdje kwam er iemand voorbij die de bak, gierend van het lachen, weghaalde. Ik ben heel lang en diep weggedoken blijven zitten tot de duisternis inviel, voor ik verder naar huis ging. "Waar kom jij zo laat vandaan?" vroeg mijn moeder toen ik binnenkwam. "Ik moest nog voor de pastoor wat doen," probeerde ik mij eruit te kletsen. Ik was misdienaar en de pastoor liet ons wel eens klusjes doen, zodat ie er niet voor hoefde te betalen. "Dat moet dan wel een vuil klusje geweest zijn, als ik je handen zo eens bekijk," antwoordde mijn moeder. Ik mompelde nog iets over kraaiennesten en ging snel mijn handen wassen. Ze heeft nimmer achterhaald, wel vermoed denk ik, wie die streek had uitgehaald. Mijn wraak was dus zoet.

Meer over de Theresiakerk van Breda [lees je hier](#).

Goed, dat waren dan zo mijn strapatsen daar in de buurt.

We lopen tot het einde van de straat. Nu gaat die alleen naar links richting singel maar toen liep hij vanaf dat zijstraatje ook rechtdoor. Uiteindelijk kwamen de Spoorstraat en de Academiesingel net voor de brug samen. (zie ook kaartje enkele pagina's terug). De weg naar de Belcrum, zoals al gezegd toen de enige wijk ten noorden van de spoorlijn, ging daar langs het water naar rechts. Zo lag er tussen de Spoorstraat en de spoorlijn een driehoekig pleintje met een paar enorme bomen die bijna het gehele terrein van schaduw voorzag.

Rechts van het pleintje, tegen het spoor was een kleine autogarage met een paar benzinepompen gevestigd. Aan de kant van de straat stonden twee kleine gebouwtjes. Later ontdekte ik dat die van de welpen/verkenners (nu scouts?) waren. Ik ben daar jarenlang lid van geweest en heb er als "welpje" geleerd wat Baden Powell allemaal aan levens- wijsheden had uitgevogeld.

Wij woonden gelijkvloers en hadden dus een tuin achter het huis. Maar die tuin was veel te klein voor ons als opgroeiend grut in de jaren 50/60.

In die tijd reden er amper auto's door de straten en konden wij vrij veilig door de stad zwerven. De wijk Belcrum aan de andere kant van het spoor en waar ook een deel van onze "partners in crime" vandaan kwam, was een geliefkoosde plek. In de smalle en autoloze straten kon je nog gewoon voetballen en achter elkaar aan rennen.

We moesten eerder oppassen voor een paard en wagen, die soms hard door de straten vloog. De beruchtste was een hoge witte koets en een gitzwarte hengst ervoor. Die bracht grote ijsblokken naar voornamelijk horecabedrijven voor hun "koelkasten". Die koetsier waande zich Ben-Hur, zoals die zijn paard opjoeg. Was wellicht bang dat zijn ijsblokken teveel zouden smelten

Je kon maar langs twee kanten in de wijk komen. Langs het pleintje van de welpen aan de westkant en langs de weg naar Terheijden, bij de suikerwerkenfabriek De Faam aan de oostzijde. Toen moesten we over de spoorwegovergangen met nog handbediende spoorbomen. Nu zijn daar tunnels voor in de plaats gekomen.

De kleine huizen waren bewoond door louter arbeidersgezinnen.

Op de zomeravonden, na het avondeten, zaten de mensen er buiten omgekeerd op een keukenstoel en steunend op de rugleuningen, met elkaar te praten.

De meeste mensen werkten bij de Machinefabriek Backer en Rueb en de andere bedrijven die daar waren gevestigd. Of bij het slachthuis dat een prominente plaats in de wijk innam. En stinken dat het daar deed als ze weer op volle toeren het ene dier na het andere de nek omdraaiden.

Ook De Faam suikerwerkenfabriek aan de rand van de wijk trok veel arbeiders aan. En de leerfabriek er tegenover op de hoek van de Speelhuislaan en de Terheijdenseweg waar ook een lucht uitkwam die niet te harden was. Later kwam daar parketfabriek Lachapelle, net achter de Faam en de eerste huizen van de Terheijdenseweg, nog bij.

Zoals al eerder opgemerkt, de Belcrum was ook de enige wijk ten noorden van de spoorlijn. Verder waren er alleen maar polders en grote weilanden. In de zestiger jaren vond het gemeentebestuur dat Breda mee moest in de vaart der volkeren en werden er hele wijken in de polders gebouwd om de groeiende stad woonruimte te geven.

De naam van een van de langste straten van de Belcrum was (en is) de Speelhuislaan, die een historische oorsprong kent. Zoals ik hiervoor al heb verteld, waren de Oranje-Nassaus al eeuwen Baron(es) van Breda en vanuit hun kasteel (nu de KMA) liep er een dreef naar een Speelhuis waar ze Jeu de Palamaille, een soort balspel, speelden. Misschien gebeurde daar wel wat meer maar daar weet ik niks van. Ze hadden er een parkachtig landschap omheen aangelegd met vele dreven die allemaal naar het speelhuis voerden. Een ervan is dus bewaard gebleven. Het speelhuis zelf is al in 1824 gesloopt.

De spoorrails, die er nu nog in het midden van de Speelhuislaan ligt, was toen van levensbelang voor de bedrijven daar. Daarover werden o.a. de dieren voor de slacht gebracht en het vlees weer opgehaald. Daarlangs kwamen er goederen voor de diverse fabrieken en werden de machines en andere goederen die ze o.a. bij Backer en Rueb ineem geknutseld hadden, vervoerd naar de klanten. Ook werden allerlei goederen van en naar de haven aan het eind van de Speelhuislaan gebracht.

Een klein rangeertreintje duwde de wagons langzaam door de wijk naar hun bestemming. Een van onze bezigheden was effe hard mee rennen en proberen aan een wagon hangend mee te liften. We moesten er wel voor zorgen dat de machinist niks in de gaten had want die eeltige handen kwamen hard aan.

Aan het einde van de Speelhuislaan kwam je aan een kleine haven waar de veilinghallen van de landbouwcoöperatie stonden. Nu zit er o.a. een supermarkt in. De Gamma heeft daar in hun beginjaren (± 1970) ook nog gezeten.

Aan de overkant van het water stond de suikerfabriek van Wittouck, later CSM. In oktober, als de suikerbieten werden geoogst, stonden de boeren met hun karren achter hun trekkers bij ons in de straat te wachten tot ze konden lossen. Het was een uitdaging om zonder gezien te worden een biet te pikken om er een lantaarn van te maken. Nu maken ze die van pompoenen. Ook in de haven lagen dan binnenschepen vol met bieten te wachten om te worden gelost. Daartoe stonden twee kranen op de kade die de bieten uit het schip in een trechter lieten vallen. Onder die trechter gingen de bieten op een loopband de fabriek in.

Tegenover de veilinghallen, waar nu het nieuwe hoge gerechtsgebouw staat, waren de depots van transportbedrijf Van Gend en Loos, waar hun grote vrachtwagens af en aan reden.

Als wij na een dag zwerven tegen de avond thuiskwamen en mijn moeder vroeg wat we hadden gedaan, antwoordde ik: "bwa, zo van alles!" en pakte met mijn ongewassen handen een stevige boterham met reuzel en spek aan. Zolang er niemand van de "sterke arm" of de veldwachter van Princenhage zich aan de deur meldde was het al lang goed.

Laten we de straat even volgen en we steken dan de Academiesingel over. Vanaf het vluchtheuveltje

*De huizen tussen de Spoorstraat en de Academiesingel .
(foto: Stadsarchief Breda)*

heb je een mooie 360 graden view. Bekijk die panden die daar op de kop staan eens. Voor mij waren dat altijd heel indrukwekkende huizen waar, zo zat dat in mijn hoofd, voorname mensen moesten wonen. Aan de overkant ligt de KMA, waar gaandeweg nieuwerwetse gebouwen tussen de eeuwenoude panden zijn weggeplant. De militaire academie ligt op een eilandje omringd door het water en is alleen aan de andere kant, bij het Kasteelplein, binnen te komen.

We hebben nu zicht op het oude wapenarsenaal en opslag voor de cadetten. Daar is helemaal niets aan veranderd. De nieuwbouw is huisvesting voor de cadetten.

Aan deze kant van het water was ook een jachthaventje. Die was van Chris van Stiphout. Er lag een woonark met aan twee kanten drijvende loopplanken waar kleine bootjes en kano's lagen. Chris woonde met zijn vrouw Toos en drie kinderen in de ark. "Jachthaven Christo" stond er, heel origineel, met grote gesmede letters op de bovenrand van de woonboot. Chris was een technische duizendpoot die een werf had in het haventje achter de toenmalige veilinghallen. Daar knapte hij eigenhandig oude boten op en bouwde ze om tot rondvaartboten. Tussendoor knapte hij allerlei klusjes op andermans boten op.

Een foto van een woonboot aan de Academiesingel, maar ik weet niet zeker of dit ook de woonark van Chris van Stiphout was. Deze foto dateert van 1930 maar de boot komt me wel bekend voor. Op de achtergrond de woningen van dat korte stukje tussen de Spoorstraat en de Academiesingel met aan beide zijden een torentje. (Foto: Jan Pel, Stadsarchief Breda)

Als je langs de loopplank naar de ark liep kwam je binnen in een cafetaria die door Toos werd gerund en waarlangs de bootbezitters ook bij hun boten konden komen.

Hun zoon, Kees, maakte deel uit van ons groepje straatschuimers. De andere twee kinderen waren jonger en ook meisjes. Daar waren we toen nog allergisch voor.

Met zijn eerste boot voer Chris in de zomer toeristen rond over de singels van Breda. Tussendoor en in de winters werkte hij hard aan de volgende boten. Toen werden de singels voor Chris te klein en besloot hij zijn rondvaartbedrijf over te brengen naar Maastricht waar de Maas veel meer en betere mogelijkheden bood. Nu is Rederij Stiphout daar nog steeds een begrip. (stiphout.nl).

Na de lagere school ben ik naar een internaat gegaan. In die tijd zijn ook Toos en de kinderen naar Zuid-Limburg vertrokken en ben ik hen uit het oog verloren.

Keer nu je rug naar de Academiesingel zodat je richting Tramsingel kijkt. Rechts zie je een oud witachtig gebouwtje. Dat was van de PNEM en had iets te maken met de elektriciteitsvoorziening van de stad. Op dat punt zag het er in de jaren 50 wel anders uit. Nu loopt de Academiesingel naadloos over in de Tramsingel. Toen was dat niet zo. De brug lag toen meer naar rechts en was een stuk smaller. Net over het water stonden huizen en ook veel grote bomen. De weg maakte daar een knik naar links naar de andere brug die nu ook verschoven is. Het oude nonnenklooster staat er nog wel en die stond indertijd in het Etnastraatje dat rond achter de huizen door liep. Achter het klooster was de kleuterschool en de lagere meisjesschool die door de nonnen werd gerund. (zie kaartje hiervoor)

Net voorbij dat ronde gebouw dat er nu naast het oude klooster staat, stond toen de Theresiakerk, waar ik misdienaar was. Verderop aan de Tramsingel stond de Haarden- en Fornuizenfabriek Etna die een heel lange gevel had. Nog wat verderop was de brandweerkazerne die daar nog steeds staat. Naast de oude kazerne was mijn lagere school, de St. Tarcisiuschool, die later plaats moest ruimen voor de nieuwe huidige kazerne. De broeders van Huijbergen zwaaiden er de plak.

Tegenover de Etna aan de andere kant van het water stond o.a. de Kwatta chocoladefabriek. Op een van de hoeken stond een vierkante toren en daar was op twee zijden het bekende "Kwatta soldaatje" geschilderd. Kwatta was een begrip in Breda en de vraag: "Luste gij un stukske kwatta?" werd gebruikt als iemand je een stuk chocolade wilde aanbieden.

Wat nu zeker niet meer zou kunnen, maar toen in de Bredase volkstaal heel gewoon was, is de benaming *kwattalip* voor een donkergekleurde persoon. In Breda is er nu niets meer te vinden van de Kwatta. Het merk is nu van het Amerikaanse Heinz-concern. Maar in onze keukenkast staat een doosje hagelslag van Kwatta, dat nog wel steeds onder die naam wordt gemaakt.

Weer meer richting de KMA, waar nu gebouw "De Prins" staat (met dat merkwaardige dak), stond toen de gemeentelijke gasfabriek die Breda van gas voorzag. Van aardgas hadden we toen nog geen weet hé. Mijn vader heeft daar nog gewerkt als o.a. meteropnemer.

Laten we maar weer terug oversteken naar de huizen en daarlangs terug richting station lopen. De meeste woningen zijn de laatste jaren mooi opgeknapt of vervangen door passende nieuwbouw. Op nummer 46 zaten zusters Catechisten, die ook een groter huis in de Boschstraat hadden. Zoals ik al heb verteld was ik misdienaar in onze parochiekerk aan de Tramsingel en gingen wij naar de jongensschool op de hoek van de Tramsingel en de Lunetstraat. Die school werd gerund door de Broeders van Huijbergen die veel scholen in Brabant hadden in die tijd. Maar door een onenigheid tussen mijn ouders en het schoolbestuur, waar ook de pastoor inzat, gingen mijn ouders naar de Sint Jozefkerk aan de Oranjesingel die bij de bierbrouwerij stond en moesten wij ook naar de meer seculiere lagere school daar. Ik werd toen misdienaar bij de Catechisten en pendelde op en neer tussen die twee huizen. Ook de St. Jozefkerk maakte gebruik van mijn diensten.

Aan de overkant van het water van de Academiesingel liggen nog steeds de arken van de roeivereniging *Dudok van Heel* van de cadetten. Ze hadden lange kano's voor acht roeiers die haast geruisloos over het water scheerden. Die boten werden bewaard in die arken en zo te zien is dat nog steeds zo. Ademloos stonden we als kleine mannen te kijken hoe die jonge kerels perfect gelijktijdig de roeispanten op en neer bewogen.

Als we weer bijna bij de Emmastraat zijn, staan we bij nummer 10 voor de monumentale gevel van de firma *A.G.M. Jansen en Zoon*. Zij verwerkten fruit en maakten er pulp van. Later werd dat de *Hero* en verhuisden ze naar de Teteringsedijk, langs de spoorlijn naar Tilburg, waar er meer uitbreidingsmogelijkheden waren. Nu is dat daar ook allemaal alweer verdwenen. Als 17/18-jarige student heb ik er nog een vakantiebaantje gehad en leerde ik er mijn latere zwager kennen.

Aan de andere kant van het water zie je nog een stuk van het Kasteel van Breda dat bij de KMA in gebruik is. Links is de rand van het park Valkenberg, een ander speelterrein voor ons indertijd.

Via de Emmastraat kom je weer bij het station uit.